DOI No: <http://dx.doi.org/10.29228/Joh.49055>

Authenticity process is conducted by

Makale Türü: Araştırma makalesi
Geliş Tarihi: 26-01-2021
Kabul Tarihi: 17-02-2021
On-line Yayın: 25-02-2021

Article Type: Research article
Submitted: 26-01-2021
Accepted: 17-02-2021
Published Online: 25-02-2021

Atıf Bilgisi / Reference Information

Çelik, M. (2021). ABD'nin Türkiye'ye Silah Ambargosu ve Yahudi Lobiciliği (1975).
Journal of History School, 50, 121-144.

**ABD'NİN TÜRKİYE'YE SİLAH AMBARGOSU VE YAHUDİ
LOBİCİLİĞİ (1975)**

Mehmet ÇELİK¹

Öz

Türkiye, NATO bünyesinde ortak güvenliğini güçlendirmek ve bölgesel savunmasına destek sağlamak amacıyla 1954 yılında çıkarılan kanunla Amerika Birleşik Devletleri ile karşılıklı işbirliği dengesi kurmuştur. Türkiye, Washington Antlaşması kapsamında savunmaya yönelik olmak suretiyle muhtelif yerlerde ABD'ye bazı imkânlar tanırken askerî envanter ve eğitim alanlarında da ABD'nin yardımlarından yararlanmıştır. Ancak 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı sonrasında ABD'de Türkiye aleyhinde kampanyalar yürütülmüştür. Bu kampanyalar neticesinde Türkiye, ABD Kongresinde bazı etnik grupların girişimleriyle NATO ittifakına uymayacak yaptırımlara maruz kalmıştır. Kıbrıs meselesi ve Türk -Yunan ihtilâfındaki meseleler üzerinden politik bakımından Türkiye'yi zor durumda bırakmak, Türkiye'nin Amerikan yapımı teçhizata bağımlı olan Türk savunmasını sınırlandırmak ve hatta dondurmak amacıyla Türkiye'ye 1975 yılında silah ambargosu uygulanmıştır. Ambargo kararına Türkiye'de siyasi, askeri ve sivil çevreler, sert tepki göstermiştir. Dönemin Türk Hükümeti tarafından Ambargo kararına misilleme olarak İncirlik dışında Türkiye'deki bazı tesislerin faaliyetleri durdurulmuştur. ABD kongresinde alınan bu Ambargo kararının arkasındaki en büyük itici güç, şüphesiz Yunan Lobisi olmuştur. Ancak bu etnik lobi dışında bu karara destek veren ABD'deki diğer en büyük etnik lobi olarak bilinen Yahudi lobisi, dikkatlerden kaçmıştır. Yahudi Lobisinin İsrail'in Türkiye ile olan ilişkilerini zor duruma sokacak bu kampanyaya destek vermesi, dönemin siyasi otoriteleri tarafından ön görülmemiştir. Diğer taraftan bu kararın

¹Dr. Öğr. Üyesi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, mehmetcelik@kmu.edu.tr, Orcid: 0000-0001-5289-8412

Yunanistan'ın askerî bakımından rahatlamasını ve Ege Denizinde hava ve deniz üstünlüğünü sağlamasına da imkân yaratacak bir karara Yahudi lobisinin destek vermesi şaşkınlıkla karşılanmıştır. Yahudi lobisinin bu karara destek vermesinin Türkiye'nin Arap dünyası ile ilişkilerinden mi yoksa ABD'nin İsrail'e rağmen Arap dünyası ile iş birliklerinden mi kaynaklandığı soruları da cevapsız kalmıştır. Bu çalışmada 1975 yılında yaşanan bu olayları, tespit edebilmek için dönemin İngiliz Dış İlişkiler Ofisi'nin resmî yazışmaları, Türkiye Cumhuriyeti Cumhuriyet Senatosu ve TBMM tutanakları dönemin basını gözden geçirilerek bu sorulara cevaplar aranacaktır.

Anahtar Kelimeler: ABD Silah Ambargosu, Yahudi Lobiciliği, Yunan Lobiciliği, Türk -Amerikan İlişkileri, Amerikan Kongresi.

USA Arms Embargo on Turkey and The Jewish Lobbying (1975)

Abstract

Turkey has established, to strengthen the common security within NATO and with the aim of providing support to regional defense, a balance of mutual cooperation with the United States since 1954. Turkey, the United States has provided some opportunities in some places covered by the NATO Treaty. Turkey, the military inventory in the field of education and has benefited from US assistance. However, as a result of the initiatives of some groups in the United States Congress, it was subjected to sanctions that would not comply with the NATO alliance. The Cyprus issue and Turkish-Greek political terms because of the issues in dispute to leave Turkey in the lurch, American origin to limit the defense of Turkey in order to freeze and arms embargo on Turkey even been implemented. Following the embargo decision, the activities of some facilities were suspended by the Demirel Government. Turkey in the political, military and civilian circles, gave a great response to the decision embargo. The Greek Lobby was undoubtedly the main driving force in the approval of the embargo decision. However, apart from this ethnic lobby, another group that supports this decision is the Jewish lobby. In fact, when considered in the context of Israel's relations with Turkey, this support is unprecedented front. Moreover, Turkey is in terms of this resolution and to provide relief from the terms of Greece's military air and naval superiority in the Aegean Sea will create opportunities were taken aback considered as a decision to support the Jewish lobby. Is that the Jewish lobby in Turkey's relations with the Arab world to support this decision or that originates from Israel despite United States relations with the Arab world will be thoroughly evaluated in this study. In this study, in order to determine these events that took place in 1975, the official correspondence of the period, the minutes of the parliament and the press were reviewed and a conclusion was reached.

Keywords: United States Arms Embargo, Jewish Lobbying, Greek Lobbying, Turkish-American Relations, American Congress.

GİRİŞ

Türkiye, II. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan yeni dünya düzeni içerisinde 18 Şubat 1952'de NATO üyesi olarak, bloklaşmanın tarafı haline gelmiştir². Ancak Kıbrıs Barış Harekâtı akabinde Türkiye Cumhuriyeti'nin ödeme yaptıkları da dahil olmak üzere, Türkiye'ye yapılacak tüm silah teslimatlarına Amerika Birleşik Devletleri tarafından ambargo uygulanmıştır. Türkiye, ABD Kongresi'nin aldığı ambargo kararının revize edilmesine imkân sağlamak için azami derecede sabırlı ve ölçülü politika yürütmüştür. Ancak ABD Temsilciler Meclisi'nin³ 24 Temmuz 1975'teki ambargo kararını oylamasının ardından Türk Hükümeti de ambargoya müteakibliyet kaidesini haiz olmak suretiyle bazı kararlar⁴ almıştır. ABD Temsilciler Meclisi'nin 24 Temmuz'da aldığı silah ambargosu kararının ardından Türk Dışişleri Bakanı Amerikalı muhataplarına, ABD ile Türkiye arasındaki ikili savunma anlaşmalarının artık geçerli olmadığını ve İncirlik haricindeki tesislerin⁵ faaliyetlerinin 26 Temmuz 1975 tarihi itibarıyla sona erdirildiğini duyurmuştur⁶. Türk Hükümetinin, 1975 yılında Türkiye'deki ortak savunma tesislerinin faaliyetlerinin durdurulması yolunda aldığı karardan sonra ambargo suresince altı ana tesis dışında 13'ü özel mühimmat deposu, yedisi iletim şebekeleri olan 20 tesisin faaliyetlerini NATO'ya

² Çağrı Erhan ve Ersin Embel (2015). Türk Dış Politikasında Karar Vericileri Yönlendiren Yapısal Faktörler, *Bilgi-Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*.72. s. 155.

³ Kongre adı verilen ve Senato ve Temsilciler Meclisi olmak üzere iki kanatlı bir yapıya sahip olan Amerikan parlamentosu, toplam 535 üyeden oluşmaktadır. Ayrıca Bkz. Tayyar Arı (2015), *Amerika'da Siyasal Yapı Lobiler ve Dış Politika*. (5. Baskı). Dora Yayınevi, s. 37.

⁴24 Temmuz 1975 tarihinde ABD Kongresinin ambargosunun devamı için aldığı karar Ankara'ya ulaştıktan sonra Hükümet, 25 Temmuz 1975 günü toplanarak, Türkiye'deki ABD tesislerinin kapatılması kararını almıştır. Kapatma kararı şu şekildedir: "1. Türkiye ile ABD arasındaki ortak savunma iş birliğini düzenleyen 3 Temmuz 1969 tarihli Savunma İşbirliği Antlaşması ile bununla ilgili diğer antlaşmalar hukuken geçerliliklerini yitirmiştir. 2. Bu durum muvacehesinde, Türkiye'deki bütün ortak savunma tesislerinin faaliyeti, İncirlik ortak savunma tesisinin münhasıran NATO görevi mahfuz kalmak kaydıyla, yarından (26 Temmuz)'dan itibaren durdurulmuştur." Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi. Cilt:44, Toplantı:19, 13'üncü Birleşim, 11.12.1979, s. 277.

⁵Bölme; "Türkiye'deki Amerikan üslerinin gerek kamuoyunda gerekse TBMM'de tartışmaların merkezine oturduğu 1965 yılında Ankara'daki Amerikan Elçiliği, Türkiye'de Amerikalılar tarafından kullanılan sadece 4 tesisinin resmi olarak NATO amblemi taşıdığı bilgisini vermektedir. Geriye kalan 12 üs, yani tesislerin yüzde 75'i Askeri Tesisler Anlaşması'na dayanılarak kullanılmaktadır." bilgisini aktarmaktadır. Ayrıca Bkz. Selin M. Bölme (2012), Soğuk Savaş'ta NATO-ABD-Türkiye Üçgeninde Askeri Üsler: Süreklilik ve Değişim. *Uluslararası İlişkiler*, 9(34). s.60.

⁶ FCO. 9/2443. Relations Between Turkish and USA.1975.

katkıları kapsamında sürdürdüklerini açıklamıştır⁷. ABD, savunma antlaşmalarının tek taraflı olarak feshedilmeyeceğini gerekçe gösterip bu kararı reddederken, Türkiye'deki ABD askeri varlığının ABD'nin NATO'ya olan yükümlülüğünden dolayı bulunduğunu bildirmiştir. Bu kararlar sonrasında Amerikan savunma teçhizatının tedariki ve tesisler için ABD'nin ödeme yapması gerektiği fikri hasıl olmuştur. Bu fıkirden hareketle yeni bir anlaşmanın düşünülmesi de yeni tartışmalara neden olmuştur. Bu gelişmeler sonrasında 29 Temmuz 1975'te Türkiye'nin talebi üzerine NATO Konseyi, toplantıya çağırılmıştır. ABD Başkan Ford, Süleyman Demirel'i Helsinki'de kahvaltıya davet ederken ABD Dışişleri Bakanlığı da Türk yetkililerin Türkiye'deki ABD tesislerine karşı sert adımlar atmasını önlemek için Almanya, Fransa ve İngiltere'den arabuluculuk rolü üstlenmesini istemiştir. İngiltere'nin Helsinki'de Türklerle bu konuyu konuşacaklarını ve Ankara'daki Büyükelçisine de Türkleri ikna etmesi doğrultusunda talimat verildiğini bildirmiştir⁸.

⁷Cumhuriyet Senatosu tutanaklarında Washington Post'un haberine atıf yaparak Türkiye'nin, silah ambargosunun uygulandığı üçbuçuk yıl içinde sadece beş üssün faaliyetini tatil ettiğini kalan 21 üssün normal olarak faaliyetlerine devam ettiği bildirilmiştir. Tutanaklara göre bu durum, Türkiye masasının bağlı olduğu ABD Dışişleri Bakanlığı Güney Avrupa Dairesi Başkanı Ray Ewing tarafından da doğrulanmıştır. Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt: 44, Toplantı:19, 13'üncü Birleşim, 11.12.1979, s.277

⁸ Kongrenin aldığı bu karara karşı çıkan dönemin ABD Başkanı Greal R. Ford, 28 Temmuz 1975 tarihli Temsilciler Meclisine gönderdiği mesajında Türkiye'ye uygulanan Ambargonun kaldırılması konusundaki isteklerini belirten bir mektup göndermiştir Genel hatlarıyla mektup şu şekildedir: *"Amerika Birleşik Devletleri Başkanı olarak, ulusal güvenlik ve dış ilişkilerin yürütülmesi konusundaki sorumluluğum, en güçlü ifadelerle Temsilciler Meclisi'nin ambargoyu kaldırmasını istemeye sevk etmektedir. Temsilciler Meclisi'nde alınan kararın telafi edilemez olduğuna inanmıyorum. Eğer bu duruma çare bulamazsak Türkiye'yi kaybedeceğimiz düşüncesi abartılı olmayacaktır. Türkiye'nin kaybı, ulusal güvenliğin önemli alanlarındaki refleksimizi ciddi şekilde azaltacaktır. Son birkaç aydaki tartışmaları objektif bir şekilde gözden geçiren herhangi bir kişi, trajik Kıbrıs sorununa barışçıl ve adil bir çözüm bulma hedefine ilişkin temel bir anlaşmazlık olmadığı konusunda hemfikir olacaktır. Bana göre; Kongre sadece Kıbrıs'taki çözümü geciktirmek ve engellemekle kalmayıp, Türkiye ile güvenlik ilişkilerimizde ve genel olarak Doğu Akdeniz'de feci bir bozulmaya neden olacak araçları seçmiştir. Ayrıca bu durum, Yunanistan ile Türkiye arasındaki ilişkilerde kesinlikle bir iyileşme sağlamayacaktır. Benim yönetimim Kıbrıs'ta adil ve barışçıl bir çözüm yolu olmuştur ve bu yolun peşinden gitmeye devam edecektir. Ancak Türkiye'ye ambargo devam ettirilirse çabalarımızın ciddi şekilde aksayacağını en güçlü ifadelerle vurgulamalıyım. Bu nedenle, geçen haftaki Mecliste alınan kararın yeniden ivedilikle değerlendirilmesini iletıyorum. Şayet Türkiye ile yaşamsal güvenlik ilişkilerimizi sürdürürsek, bölgedeki taraflar daha iyi ilişkiler için yardımcı olabilirim."* FCO, 9/2443.Relations Between Turkish and USA.1975; Oral Sander (1980), "Ford-Kissinger yönetimi, Amerikan Kongresinin Yunanistan'a eğilimli olmasına karşı Türkiye'yi tutuyor izlenimini verip, Türk hükümetinin istenmeyen tepkilerini azaltmak istiyordu." değerlendirmesini yapmıştır. Oral Sander (1980). Türkiye'nin Batı Bağlantısı, ABD ve Türkiye, *SBF Dergisi*, XXXIV (1-4). s.70.

ABD'nin Türkiye'ye Silah Ambargosu ve Yahudi Lobiciliği (1975)

İngiltere'nin arabuluculuk rolünden hareketle NATO Büyükelçisi John Killick'a gönderilen 28 Temmuz 1975 tarihli raporda; ABD'nin Türkiye'ye silah ambargosu kararı ile ilgili olarak Başkan Ford'un muhtemelen 30 Temmuz sabahı kahvaltıda Başbakan Demirel ile görüşmek isteyeceğini bildirmiştir. Aynı şekilde ABD, İngilizlere Türkiye'deki ABD tesislerine yönelik sert adımlar atılmamasını talep eden bir mektup göndermiştir⁹. ABD, silah ambargosuna karşılık Türkiye'nin çok sert tepki vermesinden ve Türkiye'nin İttifak'tan çıkma ihtimalinden endişe etmiştir. Silah Ambargosu, İttifak'ın karşılıklı çıkarları ve Türk-ABD ilişkileri açısından ne Türkiye'nin ne de İttifak'ın çıkarına olmuştur. Bu konuda İngiltere, Ambargonun Türkiye'ye getirdiği zorlukları telafi etmek için ellerinden geleni yapacağını iletmıştır. Ancak İngiltere, Türkiye'deki envanterin çoğunun ABD kaynaklı olduğundan dolayı politikalarının askeri yardım olamayacağını dile getirmiştir¹⁰. Dolayısıyla Kongrenin onay verdiği ambargo kararı, siyasi bir krize dönüşmüştür.

YÖNTEM

Türkiye, Kuzey Atlantik Paktı kapsamında müşterek güvenliğini arttırmak ve jeopolitik anlamda savunmasına destek sağlamak amacıyla Amerika Birleşik Devletleri ile ittifak kurmuştur. Türkiye, müşterek savunmasına haiz olmak suretiyle belirli askeri tesislerde ABD'ye bazı imkânlar tanırken askeri teçhizat ve eğitim alanlarında da ABD'nin yardımlarından istifade etmiştir. Ancak 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı akabinde ABD'de Türkiye karşıtı bazı kampanyalar tertip edilmiştir. Bu tertipler neticesinde Türkiye, ABD Kongresinde bazı etnik grupların iştirakıyla Kuzey Atlantik Paktı ittifakına uymayacak yaptırımlara maruz kalmıştır. Kıbrıs Sorunu ve Türkiye ve Yunanistan arasındaki geleneksel meseleler üzerinden siyasi bakımından Türkiye'yi zora sokmak, Türkiye'nin Amerikan menşei teçhizata bağımlı olan Türk savunmasını sınırlandırmak amacıyla Türkiye'ye 1975 yılında silah ambargosu uygulanmıştır. Ambargo kararına Türkiye'den sivil, siyasi ve askeri çevreler sert tepki göstermiştir. Dönemin Türk Hükümeti, mitekabiliyet esası çerçevesinde Ambargo kararına misilleme olarak İncirlik dışında Türkiye'deki bazı askeri tesislerin faaliyetlerini de askıya almıştır.

ABD kongresinde alınan bu sorunlu Ambargo kararının arkasındaki en etkin güç Yunan Lobisi olmuştur. Ancak bu etnik lobi dışında bu karara destek

⁹Gönderilen raporda; İngiltere Başbakanına Helsinki, AGİK Zirvesi ve Türk yetkililer ile görüşmesinde kullanması için bir özet sunulduğunu belirtmişlerdi. FCO. 9/2443. Relations Between Turkish and USA.1975.

¹⁰ FCO. 9/2443. Relations Between Turkish and USA.1975.

veren ABD'deki diğer en büyük etnik lobi olarak bilinen Yahudi lobisi, dikkatlerden kaçmıştır. Yahudi Lobisinin İsrail'in Türkiye ile olan ilişkilerini zor duruma sokacak bu kampanyaya destek vermesi, dönemin siyasi otoriteleri tarafından ön görülmemiştir. Diğer taraftan bu kararın Yunanistan'ın askerî bakımından rahatlamasını ve Ege Denizinde hava ve deniz üstünlüğünü sağlamasına da imkân yaratacak bir karara Yahudi lobisinin destek vermesi şaşkınlıkla karşılanmıştır. Yahudi lobisinin bu karara destek vermesinin Türkiye'nin Arap dünyası ile ilişkilerinden mi yoksa ABD'nin İsrail'e rağmen Arap dünyası ile iş birliklerinden mi kaynaklandığı soruları da cevapsız kalmıştır. Bu çalışmada 1975 yılında yaşanan bu olayları, tespit edebilmek için dönemin resmî yazışmaları, Cumhuriyet Senatosu ve TBMM tutanakları ile dönemin yerli ve yabancı basını gözden geçirilerek bu sorulara cevaplar aranmıştır.

BULGULAR VE YORUM

Türkiye'nin siyasi, askeri ve ekonomik geleceği ile çok yakından ilgili olan bu ambargonun Temsilciler Meclisi'ne getirilmesinde şüphesiz Amerika'daki etnik lobilerin büyük etkisi olmuştur. Türkiye'ye yönelik bu ambargo, Yunan lobisinin taktiksel olarak Kongreyi manipüle etmesinin bir sonucudur¹¹. Ancak Yunan azınlığı kendi gücünü artırmak bakımından diğer etnik grupların lobileriyle de koalisyon kurmuştur. Ermeni lobisiyle iş birliğinin yanı sıra Yahudi lobisinin de desteğini almıştır¹². Ancak Yahudi lobisinin Türkiye'ye uygulanan ambargodaki güçlü etkisi dikkatlerden kaçmıştır. Yahudi lobisinin Türkiye'ye, NATO güvenlik konseptine ve ABD'nin dış politikasına rağmen ambargodaki rolü dönemin koşulları ve devletler arası ilişkiler açısından bir soru işaretine neden olmuştur. Bu bağlam etrafında Yahudi lobisinin Yunan kampanyasındaki taktiksel manipüle argümanına verdiği desteğin nedenleri ve sonuçları üzerinde durulmuştur.

¹¹ Edward Jay Epstein. How Liberals Aided Israel's Foes. *Wall Street Journal*, Aug 29, 1975.

¹²Bu faaliyetler, Cumhuriyet Senatosu tutanaklarına şu şekilde geçmiştir: “*New York Milletvekili Rosenthal'ın kendileriyle beraber çalışmasını bir sembol seklinde göstermek suretiyle ve bunu Amerika'da, basın da radyo ve televizyon da Amerikan Kongresi nezdinde süratle devamlı bir şekilde yapmaktadırlar. Türkiye ile ilgili bütün hakikatleri tahrif etmektedirler. Son zamanlarda faaliyetleri bir kat daha artmış bulunmaktadır. Her seviyede, her ne zaman Amerikan Televizyon programlarında Türkiye ile ilgili bir mesele dile getirilecekse, bunu tespit eder ve o programın saatini satın alırlar. Her ne zaman bir gazetede bir makalenin çıkması ihtimali mevcut olacaksa, ona tesir etme ye çalışırlar. Şu sırada dünyanın muhtelif olaylarını bir araya getirmek suretiyle, aleyhimize yeniden bir kampanyaya girişmiştir.*” Ayrıca Bkz. Cumhuriyet Senatosu, 22. Cilt 14. Dönem, 69. Birleşim, 26.06.1975, s. 545.

ABD'NİN SİLAH AMBARGOSUNDA YAHUDİ LOBİCİLİĞİ

Amerikan Kongresinde iyi örgütlenmiş ve güçlü sözcüleri olan etnik lobiler, ABD'nin dış politikasında önemli bir etkiye sahiptir. Özellikle ABD'in Türkiye'ye yönelik silah ambargosu kararında Sarbanes ve Brademas başta olmak üzere Yunan kökenli kongre üyelerinin etkili demeç, organizatörlük ve bireysel lobicilik faaliyetlerini etkin bir şekilde kullanması Yunan lobiciliğinin gücünü kanıtlamıştır¹³. Ambargo kararı, Washington Baltimore bölgesinde büyük bir Yunan-Amerikan nüfusu olduğu gerçeğini gösterirken ABD'deki yaklaşık 3 milyon Yunan-Amerikalının¹⁴ da organize olduğunu ortaya çıkarmıştır¹⁵. Dönemin ABD Başkanı Ford ve Dış İşleri Bakanı Kissinger'ın her bir Kongre üyesi için kahvaltı organizasyonu ve yat gezileri düzenlemesine rağmen Temsilciler Meclisi'nde Türkiye'ye silah ambargosu kararının çıkması, Beyaz Saray'ın yenilgisi olarak yorumlanmıştır¹⁶.

Mali imkânlar bakımından da teşkilâtlanan Yunan lobisinin Türkiye karşıtı kampanyasına diğer etnik lobiler de destek vermiştir. Bu kampanyaya Rosenthal gibi demokrat partili ve aynı zamanda Yahudi lobisinin önde gelen kongre üyeleri destek verirken Yunan lobisi ile iş birliği içerisinde olmuştur¹⁷. Yunan lobisinin ABD'de Yahudi lobisi ile iş birliği, şüphesiz Yahudi lobisinin gücünden kaynaklanmıştır. Şöyle ki; Amerikan dış politika yapıcılarının neredeyse tüm üyeleri, İsrail devletine derin bir bağlılık içerisinde olmuştur¹⁸. Örneğin dönemin New York Times yazarı James Reston; "Dışişleri Bakanı Kissinger'dan Rogers,

¹³ Bu süreçte Yunan lobisi, Kongre üyelerini adeta mektup trafiğine tutmuştur. FCO. 9/2342. Relations Between Turkish and USA.1975.

¹⁴Cumhuriyet Senatosu'nda Rum azınlığı ile ilgili şu bilgiler kayda geçmiştir: “Amerika Birleşik Devletleri'nde 3 milyon kadar Rum'un bulunduğu söylenir. Bunlar bir kişi tarafından ve bir yıl içerisinde son derece hem teşkilât bakımından hem buna mukabil Amerika Birleşik Devletleri'nde bulunan 60 bin, New York'ta ise yaşayan 10 bin Türk'ün 16 ayrı derneği bulunmaktadır.” Cumhuriyet Senatosu, 22. Cilt 14. Dönem, 69. Birleşim, 26.06.1975, s. 545.

¹⁵ FCO. 9/2344. Turkish Foreign Policy.1976.

¹⁶Foreign Office kayıtlarında bu durum şöyle yorumlanmıştır: “Meclisin yalnızca 1/3'ünün desteğine ihtiyaç duydukları için, Başkanın yalnızca Cumhuriyetçi oyları elinde tutması ve başta Güney muhafazakarları olmak üzere bazı Demokratların desteğini alması gerekiyordu. Bununla birlikte hem Senato hem de Meclis'te genel bir çoğunluk gerektiğinden, Türk silah ambargosunun oylanması için daha olumlu adımlar atılması gerekiyordu”. FCO. 9/ 2344.

¹⁷İngiliz Foreign Office kayıtlarındaki bir iddaya göre; “İsrail'in güçlü destekçileri olan Kongre'deki liberallerin, “Bu tür silahlar, NATO kapsamında teslim edildi ve bölge dışındaki eylemler için kullanılmamalıdır.” ilkesinden hareketle Türkiye'ye silah yardımının devam etmesini yasalara aykırı olarak görmeleri olmuştur.” değerlendirilmesi yapılmıştır. FCO. 9/2342. Relations Between Turkish and USA.1975.

¹⁸James A. Thurber, Colton C. Campbell, & David A. Dulio. (2018). *Congress and Diaspora Politics: The Influence of Ethnic and Foreign Lobbying*. SUNY Press. s.68.

Rusk, John Foster Dulles'e kadar İsrail lobisinin bu ülkedeki kongre ve seçim sürecinin mali işleri üzerinde güçlü bir etkiye sahip olduğunu yazarken ABD Başkanı, Amerikan halkının ve İsrail'in dünya çapındaki çıkarları doğrultusunda dış politika yürütmüştür.” değerlendirmesini yapmıştır¹⁹. Aynı şekilde The Washington Post’tan Dale Russadoof, İsrail lobisinin güçlü etkisine değinirken; “Türkiye’ye yönelik silah ambargosu, Maryland senatörü Yahudi kökenli Mathias’ın desteğiyle kaldırılmıştır.” sözleriyle Yahudi lobisinin kongredeki nüfusunu ortaya koymuştur²⁰. Diğer taraftan dönemin dış ilişkiler komisyonu başkanı olan senatör Kamran İnan, ABD’nin bağımsız bir dış politikası olmadığını belirtirken Washington’da Yahudi lobisinin gücünü, Romanya örneği üzerinden şöyle özetlemiştir²¹:

“Romanya’nın Devlet Başkanı Washington’da başta Senatör Jacson olmak üzere 12 senatör ve milletvekiliyle toplantı ve müzakere yaptı. ’ dedi. Ne idi mahiyeti?.. Münhasıran Amerikan Kongresinden ticarî ilişkilerde imtiyaz temin edebilmektir. Ne idi pazarlığın karşılığı?.. Romanya’daki Yahudilerin ülkelerinden serbestçe göç etmelerine müsaade etmek.”

ABD Kongresi’ndeki Yahudi ve Yunan lobilerinin ABD’nin Türkiye’ye silah tedarikine son vermesi ile ilgili iş birliklerine dair İngiltere’nin Washington Büyükelçiliği, İngiliz diplomat Fullerton’ın işaret ettiği 14 Nisan 1975 tarihli mektubunun çok ilginç bulduklarını raporlamıştır. Raporda; Fullerton’un ifade ettiği bu iş birliği, garip bir ittifak olarak görülmüştür. Senatör Jacop Koppel Javitst’ın dış politika danışmanı Peter Lakeland tarafından konu ile ilgili bilgilendirilmesine rağmen İsrail’in Türkiye aleyhindeki iş birliği, öngörülmecek bir durum olarak değerlendirilmiştir²². Aynı şekilde W H. Fullerton tarafından 14 Nisan 1975’te Ankara İngiliz Büyükelçiliği tarafından gönderilen bir yazışma suretinde de Kongre üyesi Rosenthal’ın Türkiye karşıtı lobiye liderlik etmesi bilinmesine rağmen 10 Nisan tarihli yerel bir basın özetindeki Yahudi temsilcileriyle temaslarına dair bir rapor görünce oldukça şaşırduklarını bildirmiştir²³.

¹⁹Malka Rabinowitz. U.S. promises come with swipe at 'Israel lobby. *The Jerusalem Post*, May 21, 1978.

²⁰Dale Russadoff, Mathias' Article on the Israel Lobby Angers Md. Jews: Md. Jews Angry at Mathias For Israel Lobby. *The Washington Post*, Jun 28, 1981.

²¹Cumhuriyet Senatosu, 22. Cilt: 14. Dönem, 69. Birleşim, 26.06.1975, s. 543.

²²Lakelan’ın Türkiye’nin İsrail’e yönelik tutumundaki etkilerinden endişe duyduklarını doğruladığını bildiren raporda; *Türkler, bu durumu ABD’deki Yahudi ve Yunan lobilerinin iş birliğinin bir sonucu olarak değerlendirse de bu durum bu şekilde yorumlanmamalıdır*” değerlendirilmesi yapılmıştır. FCO. 9/2342. Relations Between Turkish and USA.1975.

²³FCO. 9/2342. Relations Between Turkish and USA.1975.

ABD'nin Türkiye'ye Silah Ambargosu ve Yahudi Lobiciliği (1975)

Fullerton, Beyaz Saray sözcülerinden birinin Yahudi lobisi ile Yunan lobisi arasındaki iş birliğini kendisine bildirildiğini aktarmıştır. Aynı şekilde Amerikalı bir siyasinin danışmanın da bu iki grup arasında bir bağlantı olduğunu kendisine aktardığını yazmıştır. Dolayısıyla bahse konu olan bu ittifak, atıf yapılan İngiliz raporlarında şaşkınlıkla karşılanmıştır²⁴. Kamran İnan da ABD'nin Türkiye'ye yönelik silah ambargosunun arkasındaki Yunan asıllı iki milletvekili olan Brademas ve Sarbanes,'ın New York Milletvekili Rosenthal ile birleşerek Kongrenin atmosferinden faydalandığını belirtmiştir. Kamran İnan'ın da dikkat çektiği gibi Türkiye'ye verilmiş olan Amerikan kaynaklı envanterin kendi amaçları dışında kullanıldığı iddiasını da ileri sürmek suretiyle bu kararı önce Amerikan Senatosundan, daha sonra temsilciler Meclisinde 298 oyla çıkarmışlardır²⁵.

Yahudi lobisinin Arap dünyası ile ilişki kurmaya çalışan Türkiye aleyhinde politik arayışlar içerisinde olması ön görülebilir durumdur. Ancak Türkiye aleyhinde bir karara destek vermek, İsrail çıkarlarına hizmet edecek bir politika olarak değerlendirilmemiştir. Yahudi lobisinin bu desteği Türkleri, İsrail ile diplomatik ilişkileri koparmaya götürecek bir zemini hazırlamıştır. Esasında NATO'nun güçlü kalması ve ABD'nin Türkiye'deki ağılarından istihbarat toplamaya devam etmesi, dolaylı da olsa İsrail'in çıkarına olacak bir durumdur. ABD Dışişleri Bakanlığı da bu endişelerden hareketle Türkiye'ye silah ambargosunda başı çeken Kongre üyeleri Brademas, Sarbanes ve onların destekçilerini bir bütün olarak Kongre'nin görüşünden izole etmek istemiştir. Kongre'nin bu konuda kendini aştığı düşüncesiyle dış politika konusunda Kissinger ile kişisel olarak problemlili olan Kongre üyeleri dahi ABD cephesinin genişlediğini düşünmüştür²⁶.

Yahudi lobisinin Kongre'deki tavrı ve Yunan lobisi ile olan iş birliği, Kissinger'ın politikalarına olan eleştirinin bir parçası olarak düşünülmüştür.

²⁴ FCO. 9/2342. Relations Between Turkish and USA.1975.

²⁵ Cumhuriyet Senatosu, 22. Cilt: 14. Dönem, 69. Birleşim, 26.06.1975, s. 544.

²⁶ İngiliz Foreign Office kayıtlarında; *"Temsilci ve Senatörlerin, kamuoyunda bir pozisyon değişikliği ortaya çıkarsa Kıbrıs sorunu konusunda Kissinger'ı desteklemeye istekli olacaklarına dair işaretlerin olduğu belirtilmiştir. Bu kişiler arasında Cumhuriyetçilerin yanı sıra Wayne Hayes gibi NATO'nun Demokrat destekçilerin de olduğu bildirilmiştir. Bu bağlamda, Yunan lobisinin başarısına müdahale etmeme yönünde güçlü bir eğilim olurken Türk lobisinin olmadığı ve NATO lobisinin şimdiye kadar dahil olmayı istemediği anlaşılmıştır. Kissinger'ın güçlü argümanları olmasına rağmen Kissinger'a pek güvenmeyen birçok Kongre üyesi bulunmaktadır."* değerlendirilmesi yapılmıştır. FCO. 9/2342. Relations Between Turkish and USA.1975.

Özellikle Senatör Rosenthal, Brademas²⁷ ve Frazer, Kissinger'ın dış politika tutumunu en çok eleştiren yedi liberal demokratlardan olmuştur²⁸. Bunların dışında Senatör Javits, Senatör Jackson ve Abba Eban da diğer eleştiren üyelerden olmuştur. Şöyle ki; Washington'da düzenlenen Amerikan İsrail Kamu İşleri Komitesi'nin 14 Nisan 1975 tarihli yıllık yemeğine Senatör Javits, Senatör Jackson ve Abba Eban katılmıştır. Yemekte konuşan Senatör Jackson, Kissinger'ın dış politika yönetimini eleştirerek; “Amerikan halkının Kissinger'ın uçağında seyahat eden üst düzey yetkilinin aslında Kissinger olduğunu bilmeye hakkı olduğunu söylerken müzakerelerin bozulmasından İsrail'in sorumlu olduğu yönündeki suçlamalardan Kissinger'ın kendisi sorumludur.” değerlendirmesini yapmıştır. Senatör Javits, “Beyaz Saray'ın politikasının yeniden değerlendirilmesini İsrail'in katı olduğu şeklindeki temelsiz iddiasına bağlamasından duyduğu dehşeti ifade ederken, yine de Kissinger'ın adım adım diploması ile devam etmesi gerektiğini” söylemiştir²⁹. Amerika'da tanınmış Yahudi iş adamlarından Rockefeller de “Kissinger'ın Ortadoğu'daki çabalarının çöküşünden büyük ölçüde hayal kırıklığına uğradığını söylerken İsraillilerin de onu hayal kırıklığına uğrattığını” belirtmiştir³⁰.

Yahudi lobisinin Kissinger yönetimine olan tavrının arkasında Ortadoğu'daki gelişmeler yer almıştır. Şöyle ki; Kissinger, Arapların 1967'de İsrail'e kaybettikleri topraklara geri dönmesi çağrısında bulunmuştu. Bu durumun İsraillileri bu topraklardan taşınmaya teşvik etmesi, Yahudi lobisi açısından Ortadoğu'daki olayların gidişatını etkileyebilecek bir durum doğurmuştur³¹. Özellikle Arap dünyasının Filistinlilerin haklarıyla ilgili tavrı, İsrail açısından karşıt cephe haline dönüşmüştür³². Bilindiği gibi İsrail ile Mısır arasında

²⁷ Dört demokrat Temsilciler; John Brademas (IN) ve Benjamin S. Rosenthal (NY) ve Sens. Paul S. Sarbanes (MD) ve Thomas F. Eagleton (MO). Her biri farklı nedenlerle iş birliği içerisinde oldu. John M. Goskho. Little Greek Lobby Wields Big Clout In Hill Squabble. *The Washington Post*, Jun 20, 1978.

²⁸ FCO. 9/2342. Relations Between Turkish and USA.1975.

²⁹ Senatör Abba Eban; “Müzakerelerin bozulmasının nedenini Mısır olduğunu belirtirken Sedat'ın bazı açılardan makul olsa da kalıcı barışta İsrail'in ortağı olmaya henüz hazır olmadığını iddia etmiştir. Öte yandan Eban, sadece Ürdün'e bağlı bir Filistin devleti olmasından hareketle Filistinliler ve hatta bir Filistin devleti olasılığı hakkında konuşmaya hazır olunmalı” yaklaşımını ileri sürmüştür. FCO. 93/775. Attitude of USA. 1975. İsrail-Yunanistan ilişkileri için ayrıca Bkz. Mehmet Çelik (2019). Türk Dış Politikasında Kıbrıs Sorunu ve Arap Dünyasının Politik Tavrı. *Tanzimat'tan Günümüze Olaylar ve Kişiler Ekseninde Türk Hariciyesi*. Kitapevi Yayınları, s.418.

³⁰ FCO. 93/775. Attitude of USA. 1975.

³¹ Michael Adams. Can Henry Kissinger pull it off? *The Guardian*, Mar 22, 1974.

³² Bu dönemlerde Makarios, hatırı sayılır bir desteğe sahip olmuştur. Ancak Arapların bu noktada Yunan yanlısı destekten ne umabilecekleri merak uyandıracak bir husus olmuştur. FCO. 9/2342. Relations Between Turkish and USA.1975.

başlatılan diyalog, Arap dünyasında bölünmeye yol açmıştır. Türkiye de bu dönemde Filistinlilerin devlet olma hakkının tanınması ve işgal edilen toprakların statüsünün değiştirilmesi gerektiği tezini desteklemiştir³³. Diğer taraftan Türkiye'nin Kudüs'teki Eurovision şarkı yarışmasına katılmama kararı, Arap dünyasında bir jest olarak görülmüştür. İsrail açısından da Türk Hükümeti'nin Bağdat Paketi üzerindeki etkisi, Türk-İsrail kültür ilişkileri açısından kırılma yaratmıştır. Ancak Türk yetkililer, Ankara'nın alenen İsrail ile aleni bir dost görünmeyi, temel siyasi ve ekonomik ilişkilerinden ileri geldiğini öne sürerek bu durumdan kaçınımlardır³⁴.

Türkiye'de bu dönemlerde İslam Dünyası ile daha yakın bağları savunan İslami kimlik siyaseti, yükselmeye başlamıştır³⁵. Türkiye'nin Ortadoğu'da özel ve geleneksel bağları tarihsel bir gerçekliktir. Çağlayangil, “Türk Hükümeti'nin girişimlerini barışçıl çözüm arayışlarına olumlu etki yaratan bir politika olarak görürken aynı zamanda Türkiye üzerinde baskı oluşturmaya yönelik bir girişim” olarak da nitelendirmiştir³⁶. Dolayısıyla Türkiye'ye yönelik silah ambargosunda Türkiye'nin verdiği tepki, Arap bloğunda olumlu karşılanmıştır³⁷. Libya lideri Kaddafi; “ABD'ye (üsleri kapatarak) gösterdiğiniz güçlü tepki bizi memnun etti. Arap dünyasında sevinçle karşılandı. Arap ülkeleri artık Türkiye'ye daha çok saygı duyuyor. Davanız bizim davamızdır.” diyerek bu memnuniyeti dile getirmiştir³⁸. Buradan hareketle Yahudi lobisinin Ambargo kararına desteğinin Türkiye'nin Arap dünyası ile ilişkilerinin yansıması mı? değerlendirmesini de doğurmuştur. Ancak Türkiye'ye verilen desteğin dışında bu dönemde Mısır Cumhurbaşkanı Sedat'ın Kıbrıs konusunda Türklerin tarafsız kalması beyanatı

³³ FCO. 9/2769. Political Relations Between Turkey and UK.1978.

³⁴ George Gruen. Ambivalence in Ankara. *The Jerusalem Post*, Jul 27, 1979.

³⁵ Shamir Hassan. Turkey's Israel Policy Since 1945. *Proceedings of the Indian History Congress*, 2008 (69) p. 924.

³⁶ FCO. 9/2349. Turkey and EEC. 1975.

³⁷ Bilindiği gibi Yom Kippur Savaşı'ndan sonra ABD'deki Arap yanlısı örgütler, İsrail yanlısı sempatiye karşı koymak için bir kampanya başlatmışlardı. Özellikle Ulusal Arap Amerikalılar Birliği (NAAA), yaklaşık 1,5 milyon Arap kökenli Amerikalı olduğunu ve Arapların güçlü mesajını Amerikalılara iletmek için örgütlenmeleri gerektiğini ilan etmişti. Wolf Blitzer. *The Arab Lobby. The Jerusalem Post*, Jan 28, 1977; Tarihsel olarak, Arap-Amerikan lobiciliği, Arap yanlısı olmaktan çok İsrail karşıtı üzerinde şekillenirken Kongre'nin İsrail'e baskı yapmasını ve İsrail'i cezalandırmasını talebi etrafında yürütülmüştür. Douglas M. Bloomfield. (2008). *Politics and Posturing: Israel in the US Presidential Campaign. Israel Journal of Foreign Affairs*, 2:2, s.25.

³⁸ Bowen Northrup. Anger in Ankara: Turks See Ties to U.S. Irrevocably Damaged. *Wall Street Journal*, Aug 26, 1975;

bilinmektedir³⁹. Türkiye, Washington'daki Yahudi lobisinin Türkiye'nin İsrail'e düşman gibi gösterilmesinden kaçınmasını istemiştir. Bu maksatla İsrail Başkonsolosu Beryl Zerubabel ev sahipliğindeki Yom Ha'atzmaut (bağımsızlık günü) kutlamasına 800'den fazla Türk siyasi, askeri, iş dünyası ile katılım göstermiştir. Bu gelişmelerden sonra Temsilciler Meclisi Dışişleri Komitesi üyesi Stephen Solarz gibi Yahudi kongre üyesini NATO'nun Doğu Akdeniz kanadını korumada Türkiye'nin ABD için önemini vurgulaması, Türkiye tarafından memnuniyetle karşılanmıştır⁴⁰.

ABD Başkanı Ford, Yahudi lobisini, Yunan lobisinin Türkiye'ye silah satışına karşı ambargo kararındaki desteklerinden dolayı Amerikan çıkarlarına zarar vermekle suçlamıştır⁴¹. Esasında NATO'yu hayati derecede etkileyen Türkiye-Yunanistan anlaşmazlığı ve Akdeniz, Ford'un başkanlık politikasının önemli bir sınavı olmuştur⁴². Kamran İnan da Amerika'daki temaslarında ambargo meselesinin esasını Amerikan iç politikasından kaynaklandığını değerlendirirken Watergate'in ortaya çıkardığı olaylar ve Vietnam'dan doğma iç meseleler karşısında Amerikan Kongresi ile Amerikan İcra Organı arasındaki büyük fark ve ihtilaf olduğunu belirtmiştir. İnan'a göre; "bu meselenin Yunan taraftarlarınca bu atmosferin değerlendirilmesi suretiyle bir ambargo kararı şeklinde çıkmasına âmil olmuştur." çıkarımında bulunmuştur⁴³.

Senato'da Türkiye aleyhindeki karara öncülük eden bu iş birliğinin Yunan ve Yahudi lobileri arasında karşılıklı bir ters etki yapacağı da değerlendirilmiştir⁴⁴. Her iki devletin de müttefiklere ihtiyacından hareketle Yahudi lobisinin desteği, İsrail'in Türklere karşı düşmanlığının bir sonucu olarak görülmüştür. Silah ambargosunun Kıbrıslı Rumlara da kısmen yardım etmek için

³⁹Mısır'ın bu tavrının nedeni Libya ile Türkiye'nin son zamanlarda yaklaşması, Mısır'ın bu tavrı göstermesini tetiklemiş olabileceği düşünülmüştür. FCO. 9/2342. Relations Between Turkish and USA.1975.

⁴⁰ George Gruen. Ambivalence in Ankara. *The Jerusalem Post*, Jul 27, 1979.

⁴¹ Bernand Gwertzman, Ford Impact Is Uncertain In Foreign Policy So Far: Ford's Impact on Foreign Policy Uncertain at End of First Year as President. *New York Times*, 9 Aug 1975.

⁴²Letters to the editör. *New York Times*, Jun 18, 1975.

⁴³ Cumhuriyet Senatosu, 22. Cilt: 14. Dönem, 69. Birleşim, 26.06.1975, s. 544

⁴⁴"Bu dönemlerde İsrail'in aleyhinden olmak üzere Filistin Kurtuluş Örgütü, Makarios ile yeni bir anlaşma doğrultusunda Lefkoşa'da bir ofis açmıştır. Bu bağlamda değerlendirildiğinde bu gelişme, doğrudan İsraililerin istemeyeceği bir durum yaratmıştır. FCO, 9/2342. Relations Between Turkish and USA.1975; Yunanistan-İsrail ilişkilerine bakıldığında; 1967-1974 yılları arasında Yunanistan'ı yöneten cunta, İsrail devletinin askeri yönlerini takdir etmiştir. Atina, ABD ile daha yakından uyumlu bir dış politika izlerken Altı Gün Savaşı sırasında yardım sağlamaya istekli olmuştur. Aristotle Tziampiris, *The Emergence of Israeli-Greek Cooperation*. Cham, Switzerland: Springer, 2015.s.47.

tasarlanan Kongre gündeminde kabul edilmesi, bu durumu teyit etmiştir. Esas itibariyle Kıbrıs konusunda da Yunan ve Türk Hükümetleri arasındaki ilişkilerde önemli bir değişiklik olmadığı takdirde Beyaz Saray'ın bu alanda herhangi bir başarıya ulaşması pek olası görülmemiştir⁴⁵. Diğer taraftan Yahudi lobisi, Yunan lobisinin gücünü Ürdün'e silah satışını önlemede de kullanmayı gözletmiştir⁴⁶.

Yukarıdaki olgular etrafında bölgesel ve küresel ölçekte ABD, Türkiye ve Yunanistan'ın güvenlik çıkarlarını etkileyen bu karar, Başkan Carter'ın Türkiye'ye yönelik silah ambargosunu kaldırma girişimine destek verilmesi ile kırılabilmektedir. NATO'nun güney kanadındaki durumu ve özellikle Doğu Akdeniz'deki konumunun kötüleşmesi, Sovyet gücünün uzaktan güç aktarma kabiliyetinin artması, Körfez bölgesinden gelen petrol ile ilgili güvenlik problemleri ve NATO askeri yapısının bir parçası olmaya devam eden Türkiye ile ilişkilerin sürekli olarak gerilemesi sonuçlarını doğurmuştur⁴⁷. Esasında Ambargo kararı, Doğan'ın ifadesiyle; “ABD dış politikasının reelpolitik ve ideelpolitik anlamda kendi içerisinde tezat ve rekabet eden iki eğilime sahip olmasından ileri gelmektedir.” tespiti bu durumu doğrular niteliktedir⁴⁸.

ABD'NİN SİLAH AMBARGOSUNA TÜRK KAMUOYUNDAN TEPKİLER

Türkiye Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu, ABD Kongresi'nin Türkiye'ye yönelik silah ambargosu kararını görüşmek üzere beş saatlik bir toplantı sonrası bazı kararlar almıştı. Bakanlar Kurulu toplantısı sonrasında Dışişleri Bakanı Çağlayangil, Hükümetin kararıyla ilgili bir nota vermek üzere dönemin ABD Büyükelçisi William B. Macomber'i bakanlığa çağırmıştır. Türk Hükümetinin kararı neticesinde ABD Dışişleri Bakanı Kissinger, kararın geri çekilmesi için

⁴⁵Bu ihtimal üzerinden bir hususu belirtmekte yarar var; Cumhuriyet Senatosu tutanaklarında bir haber kaynağına atıf yaparak; 5 Şubat 1975'te ABD'nin Türkiye'ye silah ambargosu uygulamasından sonra İran'a taşınan elektronik dinleme cihazlarının yerlerinin ve çalışma şekillerinin Tahran Hükümeti tarafından bile kesin olarak bilinmediği bilgisine yer verilmiştir. Bu haberdan çeşitli dinleme tesislerinin nakledilebilme olanağının ve de askeri üs olanaklarına İran'da sahip olabileme kolaylığı ABD'yi, Kıbrıs olayı bahanesi ile Türkiye'ye karşı rahatlıkla silah ambargosu ve diğer kısıtlayıcı, zorlayıcı tedbirleri alabilme olanağını vermiş değerlendirilmesine de imkân sağlamıştır. Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt:44, Toplantı:19, 13'üncü Birleşim, 11.12.1979, s.276.

⁴⁶FCO. 9/ 2344.

⁴⁷Albert Wohlstetter, Lift the Turkish Arms Embargo, *Wall Street Journal*, Jun 14, 1978.

⁴⁸Zehra Doğan. (2009). Türkiye-Abd İlişkilerinin Temel Dinamikleri ve Stratejik İttifak Boyutu. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*,9 (2), 388.

Demirel ile görüşürken ABD Başkan Gerald R. Ford da Ankara'ya benzer bir mesaj göndermişti. Ancak Türk hükümeti bu karardan geri adım atmadığı gibi Ambargo kararına da sert tepki göstermiştir. Dönemin Başbakan Yardımcısı Alparslan Türkeş, Türkiye'nin tamamen bağımsız ve kendi kendine yeten bir dış politika ve savunma stratejisi izlemesi gerektiğini belirtirken “onurlu bir politika izleyeceğimizden kimsenin şüphesi olmasın” vurgusunu yapmıştır. Alpaslan Türkeş, “Yunan etkisiyle alınan bu kararı, İngilizlerin 1919'da uyguladığı politikanın bir tekrarı olarak görürken; İngiltere'nin bu politikadan çok şey kaybettiğini Amerikan Kongresi'nin de bu başarısız yolu körü körüne kullandığını gördüğünü ve Türk'ün Türk'ten başka dostu olmadığını” dile getirmiştir⁴⁹.

Dönemin Dışişleri Bakanı Çağlayangil, Körfez gezisi dönüşünde; "ABD son kararıyla yeni bir durum yarattı. Hükümet bunu mutlaka değerlendirecek." açıklamasında bulunmuştur. Dönemin Genelkurmay Başkanı Orgeneral Sancar, ambargo kararı hakkında; "Hükümet, gerekli tedbirleri alacaktır." değerlendirmesini yapmıştır⁵⁰. Dönemin İçişleri Bakanı Oğuzhan Asiltürk, Türkiye'nin dünyadaki yeni yerini alması gerektiğini ifade ederken Amerikan tesisleri ile ilgili kararların Türk hükümetinin hazırladığı bir plana göre yürütüldüğünü söylemiştir. Asiltürk, Genelkurmay'ın Bakanlar Kurulu kararını tereddüt etmeden uygulayacağını, Genelkurmay'ın tesislerde Türkiye'nin savunması için gerekli bulduğu bölümleri işletip uygun görmediği alanları durdurma yetkisine sahip olduğunu belirtmiştir. Türk tesislerindeki Amerikan personellerin durumu ile ilgili olarak da “İsteyen Amerikalı uzmanlar kalır; gitmek isteyenler de gider” değerlendirmesini yapmıştır. Dönemin Türkiye Birlik Partisi Başkanı Mustafa Timisi de “bugüne kadar izlenen dış politikanın yanlış ilkelere dayandığını söylerken konunun tartışılması için Meclis'e acil bir oturum önererek Türkiye'nin politikasının değişen dünya koşullarına göre yenilenmesini talep etmiştir⁵¹.

Dönemin CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit, Romanya ziyaretinde kendisine eşlik eden Türk gazetecilere, "Şu anda 'Duyun-u Umumiye'den daha kötü bir durumla karşı karşıyayız." değerlendirmesini yapmıştır. Ecevit, “Duyunu Umumiye sırasında borçlarımızı kontrol ediyorlardı. Şimdi mesele başkalarının bize olan borçları nedeniyle bizi kontrol etme meselesi” diyerek tepki

⁴⁹ İncirlik Dışında Tüm ABD Üslerine El Konuldu. (Ed.) *Cumhuriyet*. 26 Temmuz 1975.

⁵⁰ Org.Sancar: Hükümet Ambargoya Karşı Hazırlıkları Yapıyor. (Ed.) *Milliyet*. 24 Haziran 1975.

⁵¹ FCO, 9/2443. Relations Between Turkish and USA.1975.

göstermiştir⁵². Ecevit, “Bağımsızlık bağlamında değerlendirilirse hiçbir ülke, nakit satın aldığı silahlar için ülkesine denetim mekanizması empoze etmesine veya Kongre'ye dönem raporları vermesine izin vermez. Kendine saygılı hiçbir millet, milli güvenliği ve dış politikası için böyle bir ipoteği kabul edemez” değerlendirmesini yapmıştır⁵³. Sosyalist, Türk Sosyalist İşçi ve Emekçi Partileri, dönemin Hükümetini ABD üslerini ele geçirmekle NATO ve CENTO'dan çekilmemekle eleştirmiştir. Sosyalist Partisi lideri Mehmet Ali Aybar, “İncirlik'i NATO'ya açmanın, onu Amerikalılara bırakmaktan başka bir şey olmadığını” söylemiştir⁵⁴.

Dönemin DP Meclis Grup Başkan Vekili Özer Ölçme, Amerikan Kongresinin aldığı kararı, hükümetin kendi içinde tutarsız olan ve inandırıcı olmayan blöflerinin bir sonucu olarak görürken; “Türkiye, üç adamla kongre lobisine girerken, Yunanlılar buraya üç milyonla girdi, Türkiye özgür, demokratik rejime olan inancını ve bu topluma olan bağlılığını 223 Yunan yanlısı kongre üyesi⁵⁵ nedeniyle değiştirmeyecek.” demiştir. Dönemin KKTC Cumhurbaşkanı Denktaş da Türkiye'ye uygulanan ambargo kararı ile ilgili olarak şu değerlendirmeyi yapmıştır⁵⁶:

“Yunan yanlısı Amerikalıların kendi milli çıkarlarını bile göz ardı ederek böyle bir karara varmaları üzücüdür. Türkiye gerekli önlemleri alabilecek durumdadır. Bizi doğrudan ilgilendirmese de Kıbrıs'ın durumu nedeniyle Türkiye'ye ambargo uygulandığı bir gerçektir. Dolayısıyla bu Yunan yanlısı Amerikan kongre üyeleri, Türkiye'ye baskı uygulayarak bir an önce bizi Yunan boyunduruğu altına geri itme gayreti içine girdiler ve bunu da onurlu bir ulusun prestijiyle oynayacak şekilde yaptılar.”

KKTC Savunma Bakanı Osman Orek, Bakanlar Kurulu'nun salı günü toplanıp topraklarındaki Amerikan üslerinin hızla kapatılmasına yönelik tedbirleri görüşeceğini söylerken; “Türk hükümetinin Amerikan tesislerinin faaliyetlerini durdurma kararının uygun olduğunu” belirtmiştir. Türk-Amerikan ilişkileri meselesi olmaktan ziyade bir Türk-Yunan meselesi olarak ortaya çıkan

⁵² Ecevit: Şimdi Dünyu Umumiye'den de kötü uygulama karşısındayız (Ed.). *Milliyet*. 26 Temmuz 1975; İncirlik Dışında Tüm ABD Üslerine El Konuldu. (Ed.) *Cumhuriyet*. 26 Temmuz 1975.

⁵³ Ecevit: Artık Amerika'ya Güvenemeyiz (Ed.). *Milliyet*. 9 Şubat 1975; FCO. 9/2443. Relations Between Turkish and USA.1975.

⁵⁴ Ecevit: Hükümet Tedbirlerde Geç Kaldı (Ed). *Cumhuriyet*.28 Temmuz 1975. s.9.

⁵⁵ Kongre, 223'e 206 oy ile ambargo kararı almıştır. A Security Disaster. *Wall Street Journal*, July 31, 1975.

⁵⁶ FCO. 9/2443. Relations Between Turkish and USA.1975.

ambargonun amacı; Yunanistan'ın Kıbrıs ve Ege'deki malûm sorunlar nedeniyle hem siyasi ve hem de askerî bakımdan takviye etmek amacını taşımıştır. Bilindiği üzere ambargo kararı sonrasında Türkiye sipariş ettiği 185 milyon dolarlık malzemeyi, 2 Ekim 1975 tarihli karardan sonra alabilmiştir. Yunanistan ise 18 aylık dönem içerisinde 900 milyon dolarlık askerî malzeme tedarik etmiştir⁵⁷. 24 Eylül 1974'te çalışmaya başlanan 5 Şubat 1975'te detayları belirlenen ve 2 Ekim 1975'ten itibaren de kademeli ama büyük ölçüde devam eden ambargo kararı ile Türkiye'nin bir nevî Yunanistan karşısında elinin kolunun bağlanması istenmiştir⁵⁸. Dönemin NATO Türk Büyükelçisi Orhan Eralp, "Türkiye'nin Amerikan tesislerinin faaliyetlerini durdurmak zorunda olduğunu ancak Türkiye'nin NATO'daki rolüne inandığını" NATO Konseyi'ne anlatmak ve Konsey'den NATO savunma sisteminde oluşan boşluğu doldurmasını istemek için Brüksel'e gitmiştir. Aynı şekilde Rumların Kıbrıs ve haşhaş meselelerinde propaganda kampanyası yürütecekleri göz önünde bulundurarak NATO'yu sorumsuzca tehlikeye attığı hatalı tanıtıma karşı koymak için NATO ülkelerindeki tüm Türk Büyükelçiliklerine talimatlar gönderilmiştir. Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri Şükrü Elekdağ, NATO toplantısı ile ilgili haberi doğrulayarak "Bugün basında Hükümetin kararının kapsamı hakkında bazı şüpheler var. İncirlik'in NATO görevleri dışında Amerikan üslerindeki tüm faaliyetler artık durma noktasına geldi" değerlendirmesini yapmıştır⁵⁹.

Dönemin STK'ları da ambargo kararına sert tepki vermiştir. TÜRK-İŞ Başkanı Halil Tunç, "ABD Kongresi'nin ambargo konusundaki ısrarı, dış politika sorunlarının her şeyden önce ele alınması gerektiğini kanıtlamıştır." değerlendirmesini yapmıştır. Tunç, tüm kuruluşları ve herkesi kişisel hesaplamaları bırakmaya ve birlikte yeni bir dış politika oluşturmak için birleşmeye çağırmıştır. Tunç, ambargo kararı "Türkiye'yi inandığı davadan vazgeçmeye sevk etmeyecektir. Çünkü Türk toplum geleneğinde kölelik yoktur." diyerek tepki göstermiştir. Dönemin DİSK Başkanı Kemal Türkler ise "Amerikan Temsilciler Meclisi'nin son kararı, sorumsuz siyasetçilere iki önemli noktayı bir kez daha hatırlatmaktadır; Milli savunmamızı NATO'da ayrılmadan gerçekleştirmek, ikili anlaşmaları yırtıp atmak, Komşularımızla saldırmazlık anlaşmaları yapıp, milletimize yakışır bağımsız bir dış politika izlemektir. Ağır sanayi kurmadan milli savunmamızı geliştirmek imkânsızdır." Değerlendirmesini yapmıştır⁶⁰.

⁵⁷ Cumhuriyet Senatosu, Cilt: 28, 15. Dönem, 80. Birleşim. 23.06.1976, s. 535.

⁵⁸ Cumhuriyet Senatosu, Cilt: 28, 15. Dönem, 80. Birleşim.23.06.1976, s. 536.

⁵⁹ FCO. 9/2443. Relations Between Turkish and USA.1975.

⁶⁰ FCO. 9/2443. Relations Between Turkish and USA.1975.

Ambargo kararı dönemin basınında da geniş yer bulmuştur. Türk Gazeteciler Sendikası, ABD ambargosunun ve Amerikan mallarının toptan boykot edilmesini isterken savunma endüstrisinin kurulması için tüm güçlerin topluca seferber edilmesi çağrısında bulunmuştur. Milliyet gazetesi, “Ambargo Kalkmıyor” manşetini verirken, Türkiye'nin aldığı karara binaen de “Kıbrıs'ta herhangi bir ABD üssünün kurulmasına izin vermeyeceğini ve Akrotiri üssünün Amerikalılar tarafından kullanılmasını önlemek için ellerinden geleni yapacaklarını” yazmıştır⁶¹. Hürriyet; “Üslere El Koyduk” manşeti atarken, “Ambargo kararının ardından Türk dış politikasında yeni bir dönem açılıyor.” olarak ilk sayfasında yer vermiştir. ABD ile yıllarca süren dostlukların köklerinden sarsıldığını yazarken, “Hiç kimse ABD'ye, ambargo ile elinde bir sopayla başkalarını evcilleştirme hakkını vermez. Tarih, zor dönemlerde sorunları daha iyi çözdüğümüzü gösteriyor. ABD bize bu fırsatı verdi. Dün itibariyle dost olan ABD, vatan haini ABD olmuştur.” olarak devam etmiştir⁶². Milliyet Gazetesi de “Üslerde ABD bayrağı indi Türk Bayrağı Çekildi” manşeti atarken Abdi İpekçi, “Kongre kararının bir bakıma en iyisi olduğunu; Türkiye'yi yapay ve aldatıcı dostluk hayallerinden kurtarabilir ve onu daha gerçekçi bir dış politika izlemeye yönlendirebilir.” değerlendirmesi yapmıştır⁶³.

Cumhuriyet Gazetesi; Cephe Hükümeti'nin Amerikalılara tepkisinin çok hafif olmasına ve Türk kamuoyunu tatmin etmediğine dikkat çekmiştir. Yüksek ahlaktan bahseden Amerikan Temsilcilerini fakir bir ulusun ödediği silahları bile vermeyişini eleştirirken bu kararlar Amerika-Türkiye ilişkileri daha sağlam bir zemine oturacağını değerlendirmiştir. Ayrıca Kongre kararın Yunanlıları sevindirecek ve muhtemelen bazı çılgın eylemlerde bulunmalarına neden olacağı fikrinden hareketle tüm olasılıklara karşı soğukkanlılıkla hazırlıklı olmaya davet etmiştir⁶⁴. Cumhuriyet, “Türk Hükümeti'nin kararının uygulanmasında Amerikan ve NATO bölgelerinin artık Türk ve Amerikan personeli arasında sürtüşme ve hoş olmayan olaylardan kaçınılmasını istediğini” yazmıştır⁶⁵. Tercüman gazetesi de genel hatlarıyla Türkiye'nin artık vakit kaybetmeden yeni bir dış politika planı

⁶¹ Ambargo Kalkmıyor (Ed.). *Milliyet*, 25 Temmuz 1975.

⁶² Üslere El Koyduk (Ed.). *Hürriyet*. 26 Temmuz 1975.

⁶³ ABD Üsleri İç Tepkiler (Ed.). *Milliyet*. 27 Temmuz 1975.s.7.

⁶⁴ Cumhuriyet, 27 Temmuz 1975.

⁶⁵ Başkan Ford'un Başbakan Demirel'i Helsinki'de görmek istediğini, Zirve toplantısında Türkiye'ye yeni olanaklar sunacağını yazmıştır. Bu görüşme sonrasında Demirel, Ambargo devam ettiği sürece Amerika ile müzakere olmayacaktır.” Değerlendirmesini yapmıştır. Ambargo Süresince Müzakere Yok (Ed.). *Cumhuriyet*, 3 Ağustos 1975. s.1.

hazırlaması gerektiğini, ancak bunun duygusal olarak yapılmaması gerektiğini yazmıştır⁶⁶.

Türk kamuoyu, yukarıda verilen beyanatlardan anlaşılacağı üzere Kongre kararının NATO ve ABD açısından talihsizlik, Türkiye açısından da milli savunmaya dönük kalkınmada en iyisi olduğu konusunda hemfikir olmuştur. Türk kamuoyunda tepkiler sürerken 1976 yılı Milli Savunma Bakanlığı Bütçesi görüşmesinde Ferid Melen konu ile ilgili bazı açıklamalar yapmıştır. Melen'in açıklamaları şu şekildedir.⁶⁷:

“Ortak savunma tesislerinin faaliyetleri 26 Temmuz 1975'ten itibaren durdurulmuştur; kesin olarak ifade ediyorum, ortak savunma tesislerinde bütün faaliyetler durdurulmuştur, oraya Türk subayları elkoymuşlardır, her şey mühürlenmiş, kontrol altına alınmıştır. Bu savunma tesislerinden başka sosyal tesisler vardır. TUSLOG'a ait bazı tesisler vardır. Bazı muhabere tesisleri vardır. Faaliyette olan bunlardır ki, bunların askeri bakımdan hiç bir önemi yoktur. İsterseniz faaliyette olanların listesini de size verebilirim.”

1976 yıllı Dışişleri Bakanlığı Bütçesi görüşülmesi sırasında İhsan Sabrı Çağlayangil de şu hususlara değinmiştir⁶⁸:

“Artık Türkiye'de ortak savunma tesisleri olmayacaktır. Amerika ile müşterek bir tesis yapılmayacaktır. Ambargo, hasmane bir hareket olmakla beraber, yeni bir imkân hazırladı. Amerika'nın taahhütlerini tek taraflı olarak ihlâl etmesi, bize, feshi için, vazgeçilmesi için bir çok kayıtlarda bağlayan bu anlaşmalardan bir kalemde, bunları hükümsüz, geçersiz addetmek imkânını verdi, onu kullandık. Bugün ikili anlaşmalar yok, o 54 anlaşma tarihe karışmış, ona ruh ve hayat veren esas kaideler de yok. Bugün artık kendimiz hürüz. Yeni işbirliğini yeni şartlara göre yapar veya yapmayız. Bu duruma geldik. İş birliği devam eder veya etmez, ayrı bahis; ama bundan sonra ikili tesis olmaz. Hem Amerikan kumandanının

⁶⁶ Ambarga Süresince Müzakere Yok (Ed.). Cumhuriyet, 3 Ağustos 1975. s.9.

⁶⁷ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt: 44, Toplantı:19, 13'üncü Birleşim 11.12.1979, s.278

⁶⁸ Çağlayangil, Kissinger ile yaptığı temaslardan sonra Türk-Amerikan Ortak Savunma Anlaşmasını 26 Mart 1976 tarihinde imzalamıştı. 31 Mart 1976 tarihinde yaptığı basın toplantısında “Bu anlaşma ile Türkiye, 4 yıl için ABD'den 1 milyar 366 milyon dolar savunma ve destekleme yardımı alacaktır. Bu para ile ABD'den savunma ihtiyaçları karşılanacaktır.” değerlendirmesini yapmıştır. Cumhuriyet Senatosu Tutanak, Cilt: 44, Toplantı:19, 13'üncü Birleşim, 11.12.1979, s.278

hem Türk kumandanının beraberce hükmedeceği tesis olmaz, Türkiye'de Türk tesisi olur. İdaresi de Türk olur. Teknik murakabesi de Türk olur.”

Demirel Hükümetince kapatılan ortak savunma tesislerinin tekrar faaliyete geçirilebilmesi ve ambargonun kaldırılması hususunda Demirel Hükümeti ile ABD Hükümeti arasında 26 Mart 1976'da Washington'da bir Antlaşma imzalanmıştır⁶⁹. Hükümet, 5 Kasım 1978 günü yapılan açıklamada; “Ambargonun kalkması ile Türkiye ve ABD arasında problemlerin ortadan kalktığını” duyurmuştur. Açıklamada; “bir yıl süre için geçici bir statü ile faaliyetlerine ara verilmiş olan tesislerin yeniden faaliyetlerine başlamasının uygun görüldüğü” belirtilmiştir⁷⁰. 2 Ekim 1975'te ambargo, iki şekilde hafifletilmiştir; İlk olarak, sipariş verilen 185 milyon dolarlık envanterin teslimi gerçekleştirilecektir. İkincisi, ihracat lisansı müsaadesi verilecektir. Antlaşma, Türkiye'ye 1976 yılı için 31 milyon, 1977 yılı için 31'er milyon dolarlık askerî hibe yardımı ön görmüştür⁷¹. Cumhuriyet Senatosu tutanaklarında bir habere atfen; 5 Ekim 1978 tarihli basında “Dört ABD üssü Pazartesi günü açılıyor başlığı altında; Bakanlar Kurulu, Milli Güvenlik Kurulunun aldığı tavsiye kararına uyarak, (Dört ana üs) diye adlandırılan Sinop, Piriñçlik Karaburun ve Belbaşı ortak savunma tesislerinin geçici statü ile 9 Ekim Pazartesi günü açılmasına karar verilmiştir⁷². ABD Senatosu da Türkiye'ye yönelik uygulanan Silah Ambargosu'nu 3 yıllık bir aradan sonra kaldırmıştır. Bu durum, dönemin ABD Başkanı Carter'ın önemli dış politika zaferi olarak görülmüştür⁷³. Ambargo Senato'da 26 Temmuz 1978'de (42'ye karşı 57 oyla) ve Temsilciler Meclisi'nde 2 Ağustos 1978'de yapılan oylamalarla (205'e karşı 208 oyla) kaldırılmıştır⁷⁴.

SONUÇ

Kıbrıs Barış Harekâtı sonrasında ABD Kongresi, etnik grupların girişimleri neticesinde, Türkiye'ye, ittifak anlayışına uymayacak bir silah ambargosu uygulamıştır. Türkiye de bu karara müteakabiliyet esaslı itibarıyla 1969 Anlaşmasını yürürlükten kaldırdığını ilan etmiştir. ABD tarafından uygulamaya konulan ambargonun, Türkiye'nin ABD ve NATO ile ilişkileri üzerine önemli

⁶⁹Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt:44, Toplantı: 19, 13'üncü Birleşim, 11.12.1979, s.279

⁷⁰Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt:44, Toplantı:19, 13'üncü Birleşim, 11.12.1979, s.279

⁷¹Cumhuriyet Senatosu, Cilt: 28, 15. Dönem, 80. Birleşim, 23.06.1976, s. 536.

⁷²Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt:44, Toplantı:19, 13'üncü Birleşim, 11.12.1979, s.277.

⁷³FCO. 9/2774. Political Relations Between Turkey/USA.1978.

⁷⁴Tayyar Arı (2015), *Amerika'da Siyasal Yapı Lobiler ve Dış Politika*, s. 295.

etkileri olmuştur. Türkiye, 1960'larda ABD ile ilişkilerin sorunlu bir döneminde ambargo konusu itibariyle ifade edildiği gibi; "İşte o zaman yeni bir diplomasi, yeni bir dünya kurulur ve Türkiye de orada yerini alır." İlkesinden hareketle bir tavır ortaya koymuştur. Johnson mektubu, 1964'te milli kalkınmayı teşvik ettiği gibi, ambargo kararı da Türkiye'nin milli kaynaklarını seferber etme konusunda bir gelişme olarak değerlendirilmiştir.

Türk Hükümeti'nin aldığı kararlar, ne Türk-ABD ikili ve askeri iş birliği ne de politikasına açık bir tepki olarak yorumlanmıştır. Türkiye'ye dayatılan bu ambargo, NATO'nun bir parçası olan Türkiye'nin topraklarının savunmasına yönelik sözleşmeden doğan taahhütlerini sürekli ve keyfi ihlallerinin bir teyidi niteliğinde olmuştur. ABD ambargosunun Türk Silahlı Kuvvetlerinin NATO'nun savunmasına yaptığı katkıları olumsuz yönde etkilediği aşikârdır. Ancak Türk Hükümeti tarafından, mevcut durumun Türkiye'yi özel olarak ilgilendiren bir sorun olmadığı, daha ziyade NATO'nun temel ilkeleri açısından son derece önemli bir sorun olduğu tespiti yapılmıştır.

Yunan baskısı ve kontrolü altında alınan bu karar, sadece Türkiye için değil, NATO ve ABD için de güvenlik endişelerine neden olmuştur. Yunanlılar, bu kampanya çerçevesinde Yahudi lobisi ile de iş birliği içerisinde olmuştur. Yahudi lobisinin Kongre'deki tavrı ve Yunan lobisi ile olan iş birliği, Kissinger'ın ve Beyaz Sarayın politikalarına olan eleştirinin bir parçası olarak düşünülmüştür. Türkiye'nin bu dönemlerde Arap dünyası ile ilişkilerinin bir sonucu olarak düşünülse de yapılan açıklamalardan bu desteğin nedeni olarak görülmemektedir. Yahudi lobisinin Amerikan Kongresindeki güçlü etkisinden hareketle Kissinger ve yönetiminin İsrail açısından olumsuz değerlendirilebilecek kararlarda tavır olması, Kissinger ve yönetimin elini zayıflatmak için ambargo kararına desteği sonucu çıkarmıştır. Türkiye yönelik silah ambargosunda Türkiye'nin verdiği tepki, Arap bloğunda olumlu karşılanmıştır. Yahudi lobisinin Türkiye'ye, NATO güvenlik konseptine ve ABD'nin dış politikasına rağmen ambargodaki rolü dönemin koşulları ve devletlerarası ilişkiler açısından bir soru işaretine neden olmuştur. Türk kamuoyu, genel itibariyle hükümetin aldığı kararların yetersizliğini ifade etse de kararları desteklemiştir.

KAYNAKÇA / REFERENCES

I. ARŞİV BELGERİ

İngiliz Arşivi

Foreign and Commonwealth Office (FCO)

FCO. 9/2344. Turkish Foreign Policy.1976.

FCO. 9/2443. Relations Between Turkish and USA.1975.

FCO. 9/2342. Relations Between Turkish and USA.1975.

FCO. 93/775. Attitude of USA. 1975.

FCO. 9/2769. Political Relations Between Turkey and UK.1978.

FCO. 9/2349. Turkey and EEC. 1975.

FCO. 9/2774.Political Relations Between Turkey/USA.1978.

II. RESMÎ YAYINLAR

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, C: 44, Toplantı: 19, 13'üncü Birleşim, 11.12.1979.

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt: 28, 15. Dönem, 80'inci Birleşim. 23.06.1976.

Cumhuriyet Senatosu, 22. Cilt 14. Dönem, 69'uncu Birleşim, 26.06.1975.

T.B.M.M Tutanak Dergisi, Dönem:17, Cilt :37, Yasama Yılı: 4, 78'inci Birleşim, 13.3.1987.

III. SÜRELİ YAYINLAR

Adams. M. (Mar 22, 1974). Can Henry Kissinger pull it off? *The Guardian*.

Blitzer. W. (Jan 28, 1977). The Arab Lobby. *The Jerusalem Post*.

Ed. (9 Şubat, 1975). Ecevit: Artık Amerika'ya Güvenemeyiz. *Milliyet*.

Ed. (Jun 18, 1975). Letters to the editor" *New York Times*.

Ed. (25 Temmuz 1975). Ambargo Kalkmıyor. *Milliyet*.

- Ed. (26 Temmuz 1975). İncirlik Dışında Tüm ABD Üslerine El Konuldu. *Cumhuriyet*.
- Ed. (26 Temmuz 1975). Üslere El Koyduk. *Hürriyet*.
- Ed. (26 Temmuz 1975). Ecevit: Şimdi Düyunu Umumiye'den de Kötü Uygulama Karşısındayız. *Milliyet*.
- Ed. (27 Temmuz 1975). ABD Üsleri İç Tepkiler. *Milliyet*. s.7.
- Ed. (28 Temmuz 1975). Ecevit: Hükümet Tedbirlerde Geç Kaldı. *Cumhuriyet*.
- Ed. (3 Ağustos 1975). Ambarga Süresince Müzakere Yok. *Cumhuriyet*.
- Ed. (24 Haziran 1975). Org.Sancar: Hükümet Ambargoya Karşı Hazırlıkları Yapıyor. *Milliyet*.
- Gwertzman. B. (Aug 9, 1975). Ford Impact Is Uncertain In Foreign Policy So Far: Ford's Impact on Foreign Policy Uncertain at End of First Year as President. *New York Times*.
- Gruen. G. (Jul 27,1979). Ambivalence in Ankara. *The Jerusalem Post*.
- Jay Epstein. E. (Aug 26, 1975). How Liberals Aided Israel's Foes. *Wall Street Journal*.
- M. Goskho. J. (Jun 20, 1978). Little Greek Lobby Wields Big Clout In Hill Squabble. *The Washington Post*.
- Northrup. B. (Aug 26,1975). Anger in Ankara: Turks See Ties to U.S. Irrevocably Damaged. *Wall Street Journal*.
- Rabinowitz. M. (May 21, 1978). U.S. promises come with swipe at 'Israel lobby. *The Jerusalem Post*.
- Russadoff. D. (Jun 28, 198). Mathias' Article on the Israel Lobby Angers Md. Jews: Md. Jews Angry at Mathias For Israel Lobby. *The Washington Pos.*,
- Wohlstetter. A. (Jun 14, 1978). Lift the Turkish Arms Embargo, *Wall Street Journal*, "A Security Disaster", *Wall Street Journal*.

IV. ARAŞTIRMA VE İNCELEME ESERLERİ

- Arı, T. (2015). *Amerika'da Siyasal Yapı Lobiler ve Dış Politika* (5. Baskı). Dora Yayınevi.
- Bölme, S. M. (2012). Soğuk savaş'ta NATO-ABD-Türkiye üçgeninde askeri ÜSLER: Süreklilik ve deĞişim. *Uluslararası İlişkiler*, 9 (34). 51-71.
- Bloomfield, D. M. (2008). Politics and posturing: Israel in the US presidential campaign. *Israel Journal of Foreign Affairs*. 2 (2). 23-34.
- Çelik, M. (2019). Türk dış politikasında Kıbrıs sorunu ve Arap dünyasının politik tavrı. İrşad Sami Yüce-Hidayet Kara (Ed). *Tanzimat'tan Günümüze Olaylar ve Kişiler Ekseninde Türk Hariciyesi* (s.405 -425). Kitapevi Yayınları.
- Doğan, Z. (2019). Türkiye-ABD ilişkilerinin temel dinamikleri ve stratejik ittifak boyutu. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9 (2), 133-156.
- Erhan, Ç. & Ersin E. (2015). Türk dış politikasında karar vericileri yönlendiren yapısal faktörler. *Bilgi-Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 72, 145-170.
- Hassan, S. (2008). Turkey's Israel policy since 1945. *Proceedings of the Indian History Congress*, 69. 921-929.
- James, A. T., Colton C. C., & David A. D. (2018). *Congress and Diaspora Politics: The Influence of Ethnic and Foreign Lobbying*. Suny Press.
- Sander, O. (1980). Türkiye'nin batı bağlantısı, ABD ve Türkiye. *SBF Dergisi*, XXXIV (1-4), 64-86.
- Tziampiris, A. (2015). *The Emergence of Israeli-Greek Cooperation*. Springer.

EXTENDED ABSTRACT

Objective: After the 1974 Cyprus Peace Operation was conducted campaigns against Turkey in the United States. In 1975, the arms embargo was imposed on Turkey. The embargo was made to limit Turkish defense. It has also been applied to turn a difficult political situation in Turkey over the Cyprus issue terms. The biggest power behind this Embargo decision taken at the US Congress was undoubtedly the Greek Lobby. However, apart from this ethnic lobby, it is the Jewish lobby, which is known as the biggest ethnic lobby in the USA that supports this decision. However, the Jewish lobby has escaped attention. Israel's relations with Turkey will launch a difficult situation of the Jewish lobby to support this campaign, it was not envisioned by the political authorities of the period. On the other hand, it was surprising that the Jewish lobby

supported a decision that would allow Greece to relax in terms of military and at the same time provide air and sea superiority in the Aegean Sea. Turkey's relations with the Arab world or is the Arab world with the US Jewish lobby Is it because of their cooperation is unknown due to support this decision. This study aims to reveal these issues that overlook.

Method: In this study to determine the source of the period was evaluated as official correspondence, the arms embargo imposed on Turkey in 1975, developments around the decision. In addition, the Republic of Turkey, and the Republic of Turkey how to react to this decision was revealed by examining the Senate and the Parliament of the Republic reports. In addition, to reveal how these developments reflected on the public opinion of the period, the domestic and foreign press of the period were reviewed, and answers were sought to these questions.

Findings and Interpretation: The embargo, Turkey's political, military, and economic future is very closely related. Ethnic lobbies in America undoubtedly had a great impact on bringing this embargo to the House of Representatives. This embargo against Turkey, tactical Congress because of the Greek lobby to manipulate. However, the Greek minority has also formed a coalition with the lobbies of other ethnic groups to increase their power. In addition to the cooperation with the Armenian lobby, it also gained the support of the Jewish lobby. However, a strong Jewish influence in the lobby of the embargo imposed on Turkey was ignored. Despite the NATO security concept and the US foreign policy, the role of the Jewish lobby in the embargo raised questions in terms of the conditions of the period and relations between states. In this context, the reasons, and consequences of the support of the Jewish lobby to the Embargo campaign are discussed.

Discussion and Conclusion: US Congress after the Cyprus Peace Operation, because of initiatives of ethnic groups, has implemented an arms embargo on Turkey does not comply with the conception alliance. Turkey has also declared that the decision to abolish the principle of reciprocity as 1969 Agreement. The embargo implemented by the United States, has a significant impact on Turkey's relations with the US and NATO. It is obvious that the US embargo negatively affected the contribution of the Turkish Armed Forces to NATO's defense. This decision taken under Greek pressure and control, not only for Turkey, but also led to NATO and security concerns for the United States. In this campaign, Greeks also collaborated with the Jewish lobby as part of this campaign. The reason why the Jewish lobby supported the Greek lobby in Congress was due to the policies of Kissinger and the White House. The embargo was not due to a result of Turkey's relations with the Arab world. Because the reason for this support is not seen from the statements made. Kissinger and his administration took a stand on the decisions against Israel, they supported the embargo decision to weaken the hand of Kissinger and the administration. Turkey's response to the arms embargo against Turkey, has been welcomed by the Arab bloc. Although the Turkish public generally expressed the inadequacy of the decisions taken by the government, they supported the decisions.